

CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND SITUAȚIA OLTENIEI DE NORD ÎN CADRUL ORGANIZĂRII ADMINISTRATIVE A PROVINCIEI ROMANE DACIA

VASILE MARINOIU

Interpretări recente ale izvoarelor antice scrise (narative sau epigrafice), coroborate cu studiul repartizării unităților militare pe cuprinsul Daciei romane, dar mai ales cu informațiile obținute din ultimele cercetări arheologice, ne permit abordarea organizării administrative a provinciei romane Dacia, din alt unghi, care schimbă substanțial vechile puncte de vedere.

După primul război dacic (101-102), împăratul Traian anexează Imperiului roman teritorii din vestul, sudul și estul statului dac (Banatul, Oltenia, Muntenia și sudul Moldovei actuale) - (Cassius Dio, *Historia romana*, LXVIII, 9-10; Vasile Christescu, 1937, p. 22 ; Mihai Macrea, 1969, p. 29 ; Hădrian Daicoviciu, 1972, p. 328 ; Dumitru Tudor, 1978, p. 31 ; Constantin C. Petolescu, 1995, p. 48 etc.). În Banat, vestul Olteniei și zona Hațegului vor fi lăsate importante efective militare - Legiunea a IV-a Flavia Felix, I-a și a II-a Adiutrix, vexilatii din legiunea a VI-a Ferrata precum și numeroase trupe auxiliare, sub comanda generalului Cnaeus Pinarius Aemilius Cicatricula Pompeius Longinus, *vir consularis*, fost guvernator al Moesiei Superior și Panoniei, cu un comandament militar în Hațeg (în teritoriul viitoare capitale a provinciei Dacia, *Colonia Ulpia Traiana Sarmizegetusa*). Aceste trupe aveau drept scop să consolideze stăpânirea romană în zonă și să supravegheze mișcările trupelor lui Decebal (C. C. Petolescu, 1979, p. 260; Idem, 1995, p. 48; Idem, 1985, p. 45-55; Ioan Piso, 1993, p. 1; Nicolae Gostar, 1976, p. 53-55; M. Macrea, 1966, p. 121-150; Idem, 1969, p. 29-94; D. Tudor, 1978, p. 31 și 153-165).

O deosebită importanță strategică o va avea și constituirea comandamentului militar de la Buridava (Stolniceni), pe Oltul mijlociu, încă din timpul primului război dacic. Amplasat pe malul drept al Oltului, el avea sarcina de a supraveghea și apăra versantul sudic al Carpaților Meridionali, dar și respingerea unor atacuri neașteptate ale dacilor de la răsărit, prin Muntenia.

În acest important centru militar de la Buridava au fost aduse detașamente din legiunile *I Italica*, *V Macedonica* și *XI Claudia* și unități auxiliare: *cohors II Flavia Bessorum*, *cohors I Hispanorum veterana quingenaria equitata*, *cohors I Augusta Nervia Pacensis Britonum miliaria*, iar până în 106 și o unitate de *pedites singulares*, ce constituia garda personală a guvernatorului Moesiei Inferior (A. *Caecilius Faustinus*), prezent aici în vederea pregătirii celui de-al doilea război dacic. (Cf. *Papirusului Hunt* - 105 d. Hr. - *apud, Izvoare privind istoria României, I*, 1964, p. 468-471; D. Tudor, 1972, p. 33; Idem, 1978, p. 31; Gheorghe Bichir, 1985, p. 93 - 104; Idem, 1984, p. 41; M. Petrescu - Dâmbovița, H. Daicoviciu, Dan Teodor, Ligia Bârză, Florentina Preda, 1995, p. 220-221; Radu Vulpe, Ion Barnea, 1968, p. 119, 126.)

Dacă, după primul război dacic, sudul Moldovei, Muntenia și estul Olteniei, au intrat în componenta provinciei romane Moesia Inferior, cu un puternic centru militar la Buridava, vestul Olteniei, Banatul și cele mai importante puncte strategice din sudul Transilvaniei, au format un comandament militar aparte, sub comanda generalului Cn. Pompeius Longinus, care în calitate de *vir consularis* comanda o armată consulară (Ioan Piso, 1993, p. 1-3; M. Petrescu - Dâmbovița ș.a. 1995, p. 221), și drept urmare el nu putea fi subordonat guvernatorului Moesiei Superior, cum susțin unii istorici. Această situație s-a menținut până în anul 106, când în urma celui de-al doilea război de cucerire a Daciei (105 - 106), împăratul Traian a creat provincia romană Dacia, ce cuprindea Banatul, vestul Olteniei (până la Jiu) și Transilvania (V. Christescu, 1937, p. 35 ; M. Macrea, 1969, p. 29; D. Tudor, 1978, p. 34; R. Vulpe, I. Barnea, 1968, p. 119; D. Protase, 1967, p. 47-70; I. Piso, 1993, p. 6; Radu Ardevan, 1998, p. 26). Procesul de organizare a provinciei s-a desfășurat între 11 august 106 și anul 108 (Cf. C.C. Petolescu, 1995, p. 50) sau între sfârșitul anului 106 și cel târziu anul 112 (Cf. H. Wolff, 1990, p. 618).

Partea de est a Olteniei, sud-estul Transilvaniei, Muntenia și sudul Moldovei vor rămâne, până

în anii 118-119, în componența provinciei Moesia Inferior (I. Piso, 1993, p. 5; C. C. Petolescu, 1995, p. 50; M. Macrea, 1969, p. 37; R. Vulpe, I. Barnea, 1968, p. 132; M. Petrescu - Dâmbovița, ș.a., 1995, p. 220-222;

Eșecul expediției romane în Orient și moartea împăratului Traian (117), a provocat declanșarea unei răscoale a sarmaților din vestul provinciei Dacia și de la Dunărea de Jos (iazzygii și roxolanii) în anii 117-118. Acest fapt i-a determinat pe romani să facă unele sacrificii teritoriale și o nouă organizare administrativă.

Acum sunt abandonate teritoriile din sudul Moldovei și cel al Munteniei, dar Imperiul roman va continua să-și exercite controlul militar asupra lor.

După majorarea subsidiilor roxolanilor și înfrângerea iazygilor în prima jumătate a anului 118, Împăratul Hadrian reorganizează provincia romană Dacia, considerând că liniștea va fi asigurată prin organizarea unei mai bune apărări pe linia noilor frontiere. Această sarcină va fi dusă la bun sfârșit în anul 119 de către Q. Marcius Turbo, numit guvernator al provinciei încă din 118 și investit atunci și cu o comandă excepțională, acordându-i-se titlul de *praefectus Aegypti*, spre a avea mai multă autoritate - *quo plus auctoritatis haberet*. (I. Piso, 1993, p. 31; C. C. Petolescu, 1979, p. 264; Idem, 1991, p. 99; M. Macrea, 1969, p. 44; D. Tudor, 1978, p. 35; Ioana Bogdan - Cătănicu, 1984, p. 131).

Documentele epigrafice de la Porolissum, Căței și Românași (diplomele militare) consemnează la 29 iunie, anul 120 d. Hr., existența provinciei *Dacia Superior* și a primului său guvernator, *Sextus Iulius Severus* (M. Macrea, 1969, p. 45; C. C. Petolescu, 1979, p. 264; D. Tudor, 1978, p. 156). Logic, concomitent cu organizarea *Daciei Superior* trebuia să existe și o *Dacia Inferior*, provincie atestată documentar însă mai târziu, în diploma militară din 22 martie 129, descoperită la Grojdibod (C. Petolescu, 1979, p. 264; Idem, 1995, p. 128; Cristian Vlădescu, 1983, p. 10; Idem, 1986, p. 12).

Așadar, cele două provincii dacice, credem că sunt organizate simultan în anul 119 d. Hr., aceasta fiind impusă ca urmare a evenimentelor din 117-118, iar apartenența în continuare a estului Olteniei și sud-estului Transilvaniei la provincia Moesia Inferior, era lipsită de sens, după această dată. (C. C. Petolescu, 1971, p. 414-418; Idem, 1979, p. 266; Idem, 1983, p. 241-246; D. Tudor, 1978, p. 157; I. Bogdan - Cătănicu, 1969, p. 477-481; Florea Costea, 1990-1994, p. 36-55).

Reorganizarea administrativă din timpul împăratului Hadrian s-a desfășurat în două etape, alături de *Dacia Superior* și *Inferior*, apare și *Dacia Porolissensis* (atestată prin diploma militară din anul 123, descoperită la Gherla), ca urmare a desprinderii din *Dacia Superior* a teritoriului de la nord de râul Arieș și de cursul superior al Mureșului (M. Macrea, 1969, p. 51; C. Daicoviciu, D. Protase, 1964, p. 163-180; I. Piso, 1993, p. 34; C. C. Petolescu, 1995, p. 52). Se presupune că ea a fost creată în perioada imediat următoare organizării celorlalte două, (la interval de câteva luni), având drept scop o mai eficientă apărare, a graniței de nord și nord - vest, împotriva atacurilor dacilor liberi (M. Petrescu- Dâmbovița ș. a., 1995, p. 224; I. Piso, 1993, p. 34; C. C. Petolescu, 1991, p. 99).

Una din consecințele imediate ale tulburărilor de la începutul domniei lui Hadrian, a fost ridicarea, în decursul domniei sale, a unui sistem defensiv de-a lungul frontierei de răsărit a *Daciei Inferior* - așa numitul *limes Alutanus*, poate și cel *Transalutanus* -organizat împotriva dacilor liberi și sarmaților roxolani. (V. Pârvan, 1906, p. 20 - 28; Filip Horovitz, 1935, p. 91; Idem, 1929-1931, p. 87 -160; Gr. Florescu, 1944, p. 45-55; Ioana Bogdan - Cătănicu, 1981, p. 31; Idem, 1983, p. 67-84; Idem, p. 138; Nicolae Gudea, 1974, p. 182-192; D. Tudor, 1978, p. 253-256; Cr. Vlădescu, 1986, p. 12; I. Piso, 1993, p. 36;

Cât privește frontiera vestică dintre *Dacia Inferior* și *Dacia Superior*, există mai multe păreri. Fără a insista asupra acestora, credem că râul Jiu era cel care forma această graniță în acest timp, ce ar corespunde cu prelungirea graniței dintre provinciile de la sud de Dunăre - Moesia Inferior și Moesia Superior. Atât diplomele militare ale *Daciei Inferior* din anii 129 și 140 (*CIL, XVI 75 = IDR, I D 10; AE, 1962, 264 = IDR, I D 13*), cât mai ales cele ale *Daciei Superior* din anii 144, 157, 158 și 179 (*CIL, XVI 90 = IDR, I D 14; CIL, XVI 107 = IDR, I D 15; CIL, XVI 108 = IDR, I D 16; RMD, II 123*), demonstrează că trupele din vestul Olteniei aparțineau *Daciei Superior* (provenind în marca lor

majoritate din unitățile militare originare din Moesia Superior, spre deosebire de cele de la est de Jiu care proveneau din Moesia Inferior (D. Tudor, 1969, p. 15-16; Idem, 1978; Cr. Vlădescu, 1983, p. 23-68; Gh. Bichir, 1984, p. 41; Idem, 1985, p. 93-104; I. Piso, Doina Benea, 1984, p. 119; C. C. Petolescu, *SCIVA*, 1995 -1996, p. 237, 21; Traian Dvorski, 1996, p. 215-222).

Dacia Superior coincide, în linii mari, cu provincia Dacia constituită de Traian în 106 (din care s-a desprins partea de nord a Transilvaniei ce a alcătuit Dacia Porolissensis), cuprinzând centrul și sudul Transilvaniei (fără sud-estul teritoriului ce rămânea Daciei Inferior), Banatul și vestul Olteniei.

Teritorial, așadar, nordul Olteniei se găsea atât în componența Daciei Inferior, la est de Jiu, cât și a Daciei Superior, la vest de acest râu, situație confirmată și de faptul că drumul roman Drobeta - Bumbești-Pasul Vâlcă - Ulpia Traiana Sarmizegetusa, aparținea acesteia din urmă.

Această organizare administrativă s-a păstrat până în anii 168 -169, când, în urma războaielor marcomanice care afectează și provinciile de la nordul Dunării (mai ales Dacia Porolissensis și Superior), Împăratul Marcus Aurelius hotărăște să unească, din punct de vedere administrativ și militar, cele trei provincii, sub autoritatea unui guvernator general, purtând titlul de *legatus Augusti pro praetore trium Daciarum*, de rang consular, primul fiind M. *Claudius Fronto*. În același timp, cu excepția Daciei Porolissensis, se modifică și denumirea lor - Dacia Superior devine *Dacia Apulensis*, iar Dacia Inferior este denumită *Dacia Malvensis*, împărțire ce continuă doar formal, ce se observă în redactarea constituțiilor și în funcționarea circumscripțiilor procuratorilor financiari (D. Tudor, 1978, p. 159; C.C.Petolescu, 1979, p. 271-274; I. Piso, 1993, p. 82-83; C. M. Tătulea, 1994, p. 68-74).

Dictată de motive de ordin militar și strategic, această organizare administrativă era necesară acum, tocmai pentru a face față, cu forțe unite, pericolului sarmatic și germanic de la Dunărea mijlocie.

După părerea celor mai multi istorici, din punct de vedere teritorial, cele trei provincii dacice nu au suferit modificări importante (C.C. Petolescu, 1979, p. 273; Idem, 1986, p. 136; M. Macrea, 1969, p. 68; D. Tudor, 1978, p. 159-162).

Alți istorici, însă, consideră că organizarea administrativă din 168-169 a adus și câteva modificări teritoriale. Dacă în 119 Dacia Inferior a fost creată din considerente strategice, pentru apărarea provinciei de atacurile roxolanilor și dacilor liberi din est, (de unde și forma arcuită a frontierei de-a lungul Oltului), acum, Dacia Malvensis va fi creată doar ca o circumscripție financiară (deci din rațiuni economice), ceea ce ar explica decăderea centrului militar de la Buridava și creșterea rolului Romulei-Malva.

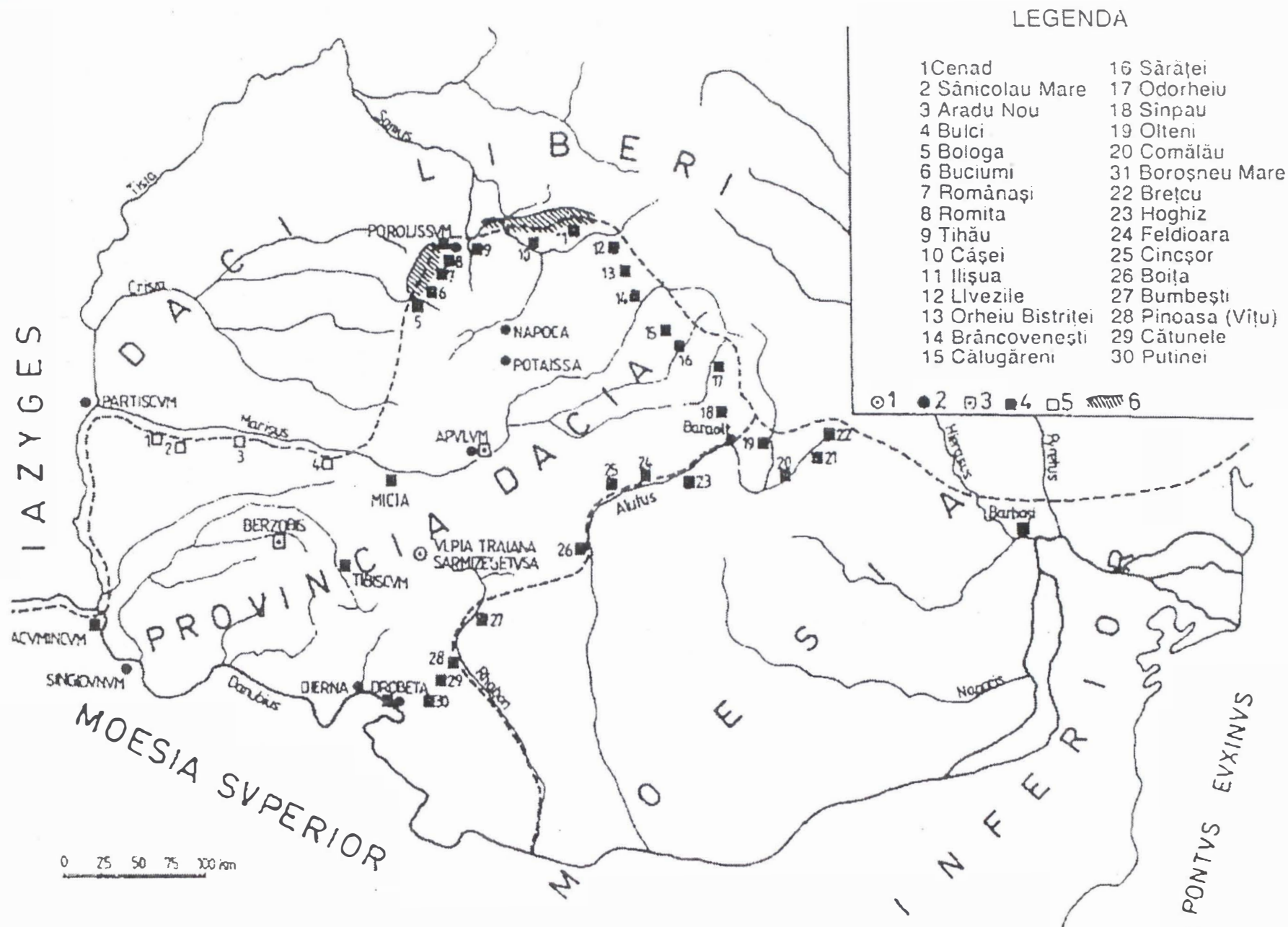
Datorită acestor considerente Dacia Malvensis ar fi pierdut sud-estul Transilvaniei (care va reveni Daciei Apulensis) și va primi în schimb vestul Olteniei. Astfel, Dacia Malvensis ar corespunde practic teritoriului Olteniei actuale, deci unei unități geografice și economice.

Aceste considerații, trebuie dovedite, însă, cu argumente arheologice - documentele epigrafice fiind singurele în măsură să lămurească problema (C. Daicoviciu, H. Daicoviciu, 1967, p. 80; Cr. Vlădescu, 1983, p. 11; I. Piso, 1993, p. 87).

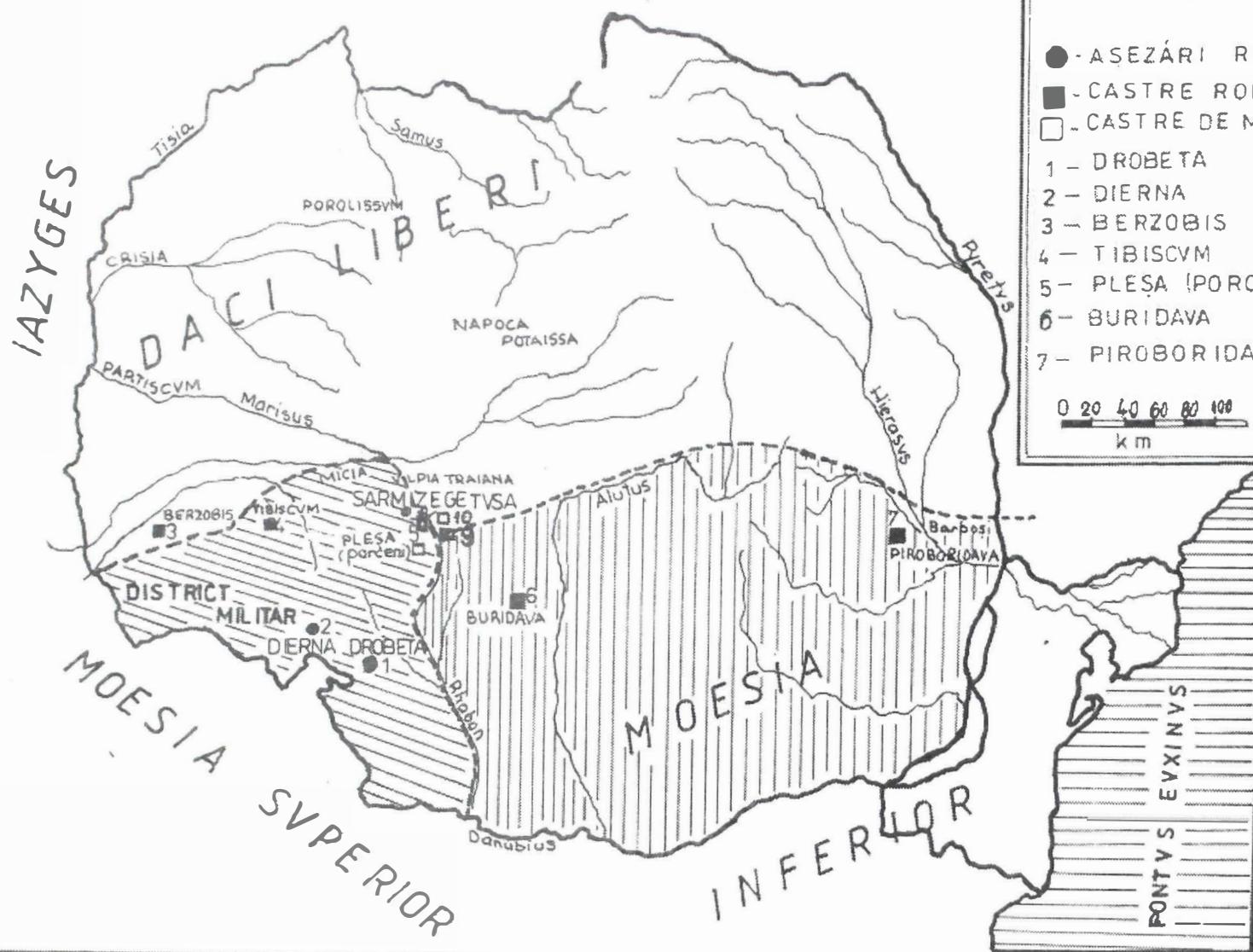
Această organizare administrativă a provinciei Dacia va rămâne neschimbată până la sfârșitul secolului al III-lea d. Hr., când stăpânirea romană își va retrage de aici administrația și armata.

BIBLIOGRAFIE

Bărcăcilă Al.	B.C.M.I., 1927.
Bergier, N. 1736	N. Bergier, <i>Histoire des grandes chemins de l'Empire Romain</i> , Bruxelles 1736.
Bichir, Gh. 1982	Gheorghe Bichir, <i>Cercetările arheologice de la Stolniceni, Râmnicu Vâlcea</i> , Buridava IV, 1982, p. 43 - 54.
Calotoiu, Gh. 1982	Gh. Calotoiu, <i>Repertoriul arheologic roman al Gorjului</i> , Litua II, 1982, p. 43 - 80.
Cristescu, V. 1929	Vasile Cristescu, <i>Viața economică a Daciei romane</i> , Pitești 1929.
Gudea, N. 1996	Nicolae Gudea, <i>Note de lectură. Despre armata romană din Dacia</i> , Acta MN, 33, 1996, I, p. 172 - 174.
Macrea, M 1969	Mihai Macrea, <i>Viața în Dacia romană</i> , București, 1969.
Miller, K 1916	K. Miller, <i>Itineraria romană Weltkarte des Caetorius</i> , Stuttgart, 1916
Mitrea, B 1974	Bucur Mitrea, <i>Un tezaur de monede romane imperiale din vestul Olteniei</i> , Drobeta, I, 1974, p. 147 - 157.
Petolescu, C.C 1995	Constantin C. Petolescu, <i>Scurtă istorie a Daciei romane</i> , București, 1995.
Popilian, Gh 1974	Gheorghe Popilian, <i>Tezaurul de monede romane imperiale descoperite la Leurda</i> , Drobeta I, 1974, p. 147 - 157.
Tudor, D 1978	Dumitru Tudor, <i>Oltenia romană</i> , ediția a IV-a, București, 1978.
Tudor, D, Davidescu 1976	Dumitru Tudor, Mișu Davidescu, <i>Săpăturile arheologice din castrul roman de la Cătunele, județul Gorj</i> , Drobeta II, 1976, p. 62 - 79.
Vlădescu, Cr. 1983	Cristian Vlădescu, <i>Armata romană în Dacia Inferior</i> , București 1983.

Frontierele prov. Dacia în timpul împăratului Traian (după Atlasul Istoric)

TERITORIUL CUCERIT DE ROMANI ÎN DACIA ÎNTRE ANII-102-106 d.Hr.